

BARBARA KOVAČEVIĆ

Zeleno, volim zeleno

Iako se krajem kalendarske godine veselimo bijelomu Božiću i zimskim radostima, već nas godinama zbog globalnoga zatopljenja snijeg zaobilazi u širokome luku ili su snježna razdoblja znatno kraća. Kad prođe novogodišnje ludilo, kad se priberemo od potrošačke groznice i vidimo da taj čarobni kalendarski prijelaz nije donio snijeg, nego samo pokoju kilu viška, krećemo s novogodišnjim odlukama koje bi trebale donijeti neke bitne promjene u našem životu. Voće i povrće za kojim žudimo u novome zdravijem načinu prehrane asocira nas na proljeće. A proljeće je, kao što svi znamo, godišnje doba rađanja, obnove i buđenja života, u kojemu će nas topliji sunčani dani pokrenuti na izlazak u prirodu, druženje ili rad na sebi.

Zelena boja povezuje se s proljećem. Prema *Rječniku simbola* (Chavalier i Gheerbrant 2007: 862) zelena boja budi asocijacije na prirodu, život, plodnost, snagu, obnavljanje i besmrtnost. To je boja biljaka i iskonskih voda. Zelena je i boja besmrtnosti te je simbolizira zelena grančica. U hinduizmu se Višna kao bog održavatelj svijeta utjelovljuje u obliku kornjače zelenoga lica. U antici je sve što se dovodilo u svezu s morskim bogovima bilo prekriveno zelenim pločicama. U drevnim srednjoameričkim kulturama zelena je boja vladara i dostojanstvenika, a povezuje se sa zelenim perjem pernate zmije Quetzalcoatl. U dalekoistočnim kulturama zeleno s jedne strane simbolizira život, a s druge smrt i propadanje. Za Kineze je zeleno boja snage, nade i dugovječnosti, a u starome se Egiptu zelena boja povezivala s kultom vegetacije i besmrtnosti, pa se i bog plodnosti Oziris prikazivao kao biće zelene kože. Zelena boja posebno značenje ima u islamskome svijetu – predstavlja spasenje i simbol je najvećega blaga, u prvome redu obitelji, te se vjeruje da je ogrtač Božjega poslanika Muhameda bio zelene boje. Tako danas i zastave mnogih islamskih zemalja imaju na sebi zelenu boju.

U hrvatskome folkloru zelena boja ima magijsko značenje, ona tjera demone i donosi plodnost ljudima, stoci i usjevima. U nekim se hrvatskim krajevima veže i uz blagdan svetoga Jurja. U Europi su mitska bića – vilenjaci i zmajevi – bila zelena, a u srednjemu vijeku zelena je bila i Sotonina boja. Zeleno simbolizira početak nove ljubavi, mladost i neiskustvo, a katkad i zavist i otrov. Iako ima uglavnom pozitivnu konotaciju, u nekim kulturama, npr. u Irskoj, postoje narodna vjerovanja koja je povezuju s nesrećom, ali očito nisu toliko proširena da zeleno ne bi bila zaštitna nacionalna boja koja je svoje mjesto pronašla i na zastavi. Sasvim je razumljivo da je zeleno boja lovaca zbog njihove povezanosti sa šumom. Zelena se boja vezuje i za sudbinu, stoga prevladava na stolovima za rulet i biljar. Zeleno nas asocira i na novac jer su prve dolarske novčanice bile zelene boje. U novije doba ona se vezuje uz ekologiju i zdravlje.

Boja je važan element pri ljudskoj percepciji stvarnosti te se stoga često odražava i u jeziku. Simbolika boje često ima veliku ulogu pri stvaranju frazeološkoga značenja, pa u korpusu hrvatskih frazema postoje mnogi frazemi sa sastavnicom boje (npr. *bijel kao snijeg*, *čuvati (spremiti, ostaviti) za crne dane što*, *gledati kroz crne naočale <na> što*, *zaviti /zavijati u crno koga*, *mahnuti/mahati <kao> crvenom krpom <pred licem, pred nosom> komu*, *crven kao mak*, *žuta minuta*, *plave krvi*, *koka koja nosi zlatna jaja*, *imati zlatne ruke*, *siva eminencija*). Zelena je boja kao pridjevna sastavnica zastupljena u hrvatskim frazemima: *zelen od bijesa* ‘jako ljut, razjaren’, *zelen od zavisti* ‘jako zavidan, pun zavisti’, *za zelenim stolom* ‘na službenome (mjerodavnome) mjestu, na mjestu određenu za donošenje <važnih> odluka’, *dati/davati zeleno svjetlo komu*, *čemu* ‘dopustiti/dopuštati komu, čemu što’, *odobriti/odobravati komu*, *čemu što*, *dobiti/dobivati zeleno svjetlo* ‘dobiti/dobivati odobrenje (dopuštenje, dozvolu za što)’, *biti mlad i zelen* ‘biti vrlo mlad, biti neiskusn’. Posebno mjesto zauzima i pri oblikovanju fitoloških frazema *doći (stići) na zelenu granu*, *biti zelen kao <zelena> trava*, *obрати <zeleni> bostan*. Za neke se fitološke frazeme smatra da su nastali jezičnim posuđivanjem. Takvi su djelomično ili potpuno kalkirani fitološki frazemi *imati zelene prste (ruke)* i *sezona kiselih krastavaca*, koji su tek u novije vrijeme zabilježeni u frazeološkim i općim rječnicima. U prvome se frazemu zelena boja pojavljuje kao pridjevna sastavnica, dok je u drugome prisutna u semantičkome talogu s obzirom na to da je riječ o krastavcu kao prototipno zelenomu plodu.

Imati zelene prste (ruke)

Frazem *imati zelene prste* u značenju ‘biti uspješan u uzgoju <ukrasnoga> bilja’ pojavljuje se u više inačica, u kojima uvijek varira samo somatska sastavnica i njezin broj, što potvrđuju mrežni i korpusni primjeri: *imati zelenu ruku* (*Kod nas u familiji baka ima zelenu ruku, ali majka je taj gen očito nepovratno izgubila za sve daljnje generacije.*), *imati zelene ruke* (*Imam zelene ruke, pa mi je stan pun biljaka. Mnogo znam o njihovom uzgoju jer sam diplomirao agronomiju i najbolje se osjećam okružen zelenilom.*), *imati zelene prste* (*Divite li se osobama koje imaju zelene prste, pa im sve biljke uspijevaju, godinama žive i prekrasno cvjetaju, a vaše se orhideje osuše za par dana?*), *imati zeleni prst* (*Kažu mi kćeri i sumještani da imam zeleni prst, opušta me vrtlarenje uz okućnicu.*) i *imati zeleni palac* (*Vrt je počeo dobivati svoju formu, a ja sam otkrila da imam zeleni palac.*). Iz navedenih se primjera vidi da se sve navedene inačice upotrebljavaju pri opisu ljudi koji se dobro snalaze s biljkama, tj.

koji imaju izniman prirodni talent za uzgoj biljaka, mnogo vremena i truda posvećuju biljakama te su im biljke uvijek zelene, obilno cvjetaju i napreduju, bez obzira na to je li riječ o ukrasnome bilju ili voću i povrću.

Frazemi istoga značenja te istih ili sličnih sastavnica nalaze se i u mnogim svjetskim jezicima: engleskome (*to have green thumb, to have green fingers*), njemačkome (*einen grünen Daumen haben*), talijanskome (*avere il pollice verde*), francuskome (*avoir la main verte*) i u njima, kao i u hrvatskome jeziku, varira somatska sastavnica (*palac, prst, ruka*) te njezin broj. Zanimljivo je da se u talijanskome jeziku razvio i antonimni frazem *avere un pollice marrone (nero)*, u čijemu je semantičkom talogu slika smeđega ili crnoga palca, tj. u kojemu prevladavaju boje uvenulih, mrtvih ili trulih biljaka.

Kad je riječ o engleskim inačicama frazema, postoje sporenja oko toga je li se frazem s američkoga tla proširio na Stari Kontinent ili se iz britanskoga i australskoga engleskog proširio u ostale svjetske jezike. Sigurne su danas samo činjenice da se u američkome engleskom upotrebljava inačica *to have green thumb* i da se u britanskome engleskom ona upotrebljava uz inačicu *to have green fingers* bez promjene ili modifikacije osnovnoga frazetskog značenja. Također, poznato je da su navedene frazemske inačice već u prvoj polovici 20. stoljeća funkcionirale kao ustaljene sveze i da su imale frazetski status. Što se tiče njihove uporabne dimenzije, obično se upućuju ljudima kao iskreni kompliment iako se ne može isključiti i mogućnost njihove ironične uporabe za ljude koji su netalentirani za održavanje cvijeća i biljaka.

Motivacija za nastanak frazema vjerojatno proizlazi iz same boje koja je povezana s većinom živih i zdravih biljaka čiji listovi obiluju klorofilom. Također, zelena je boja života, obnove, prirode i energije, a povezuje se s rastom, mirom, svježinom, sigurnošću i plodnošću. Neki etimologiju frazema izvode i iz činjenice da se na glinenim posudama u koje se sadi cvijeće tijekom vremena formira rubni sloj zelene mahovine, čija se boja može preslikati na prste ili ruku onoga tko se o njima brine jer dodiranjem vanjske strane posude iskusni i strastveni uzgajivači lako mogu odrediti kad i koliko je vode potrebno biljci. Međutim, u Velikoj Britaniji frazem se dovodi u vezu s vladavinom kralja Eduarda I., koji je bio veliki obožavatelj graška. Na njegovim su poljima radili brojni kmetovi koji su se trudili da kralj u svakome trenutku ima dovoljne zalihe svoje omiljene namirnice. Da bi motivirao kmetove, davao je nagradu onima koji su imali najzelenije prste od višesatnoga ljuštenja mahuna graška.

Sezona kiselih krastavaca

Frazem *sezona kiselih krastavaca* u frazeološkim se rječnicima definira kao ‘sezona ljetnih godišnjih odmora bez događanja važnih za medije’. Riječ je o frazemu koji je isprva pripadao novinarskomu žargonu i označivao uređivačku politiku informativnih medija tijekom ljeta i razdoblja godišnjih odmora kad prestaje redovita politička, ekonomska, sportska i kulturna aktivnost te se novinske kuće posvećuju praćenju trivijalnih tema i događaja, npr. gdje je koja zvijezda ljetovala, što je obukla i s kim se napila, tko ima

(*Sauregurkenzeit* ili *Saure-Gurken-Zeit*), estonskome (*hapukurgihooaeg*) i slovenskome (*čas kislih kumaric*) jeziku, dok djelomično istovrijedni frazemi postoje u engleskome (*cucumber time*), mađarskome (*uborkaszeton*), nizozemskome (*komkommertijd*), danskome (*agurketid*), islandskome (*gúrnutíð*), norveškome (*agurktid*), češkome (*okurková sezóna*), slovačkome (*uborková sezóna*) i poljskome (*sezon ogórkowy*) jeziku. Kod djelomično istovrijednih frazema u pozadinskoj je slici sam plod, a ne ukiseljena namirnica, te se svi frazemi upotrebljavaju u istome značenju i s istom stilističkom kvalifikacijom.

Motivacija za nastanak njemačkoga frazema *Sauregurkenzeit*, koji je mogući izvor ili posrednik u posuđivanju, pronalazi se u izrazu s kraja 18. stoljeća koji su upotrebljavali njemački trgovci označujući njime ljetno razdoblje koje je obično bilo pogubno za poslovanje te se zbog slabih prihoda i rezanja životnih troškova konzumirala najjeftinija namirnica koje je u tome razdoblju bilo napretek. Međutim, takvo objašnjenje neki smatraju pučkom etimologijom, a židovska spisateljica Salcia Landmann upozorava na to da je izraz mogao nastati na temelju iskrivljenoga jidiškoga izraza (*Zóres- und Jókresszeit*), koji označuje vrijeme nužde i skupoće.

Pojava ljetnoga zatišja u kojemu se važnost pridaje inače nevažnim vijestima bila je konceptualno poticajna u mnogim jezicima te se ostvarila u različitim izrazima, što upućuje na proširenost i univerzalnost pojave. U njemačkome jeziku za to se ljetno razdoblje upotrebljava izraz *das Sommerloch* (doslovno *ljetna rupa*) ili *das Sommerlochtiere* (doslovno *životinje ljetne rupe*) jer predmetom izvještavanja postaju odbjgle ili napuštene divlje životinje koje su prijatnja ljudima (puma, medvjed, krokodil, anakonda), domaće životinje koje su odbjgle od svojih vlasnika te životinje koje su umrle u zooškome vrtu. U engleskome se jeziku osim frazema *cucumber time* za isto razdoblje upotrebljava u Velikoj Britaniji od druge polovice 19. stoljeća i izraz *silly season*. Međutim, u bivšim kolonijalnim područjima taj se izraz odnosi na božićno i novogodišnje praznično razdoblje, koje se odvija tijekom ljetne sezone na južnoj hemisferi, s povećanim društvenim angažmanom i

celulit, komu je vjetroc otpuhnuo šesir i otkrio celavu glavu, tko je pobijedio u natjecanju u prejedanju hamburgerima i sl. Dakle, u izvještavanju nedostaju ozbiljne društvene teme, pa se čitatelje privlači senzacionalističkim pristupom inače nebitnim događajima ili ličnostima. Stoga u izvještavanju prevladava žutilo, koje nije uobičajeno za ostatak godine, a zna se dogoditi da se ulovi i koja novinska (novinarska) patka.

Na europskoj frazeološkoj karti strukturne i značenjske istovrijednice našega frazema postoje u njemačkome

konzumacijom alkohola. U SAD-u se uz izraz *slow news season* upotrebljava i izraz *season of the smallest potatoes*, u kojemu su mali krumpiri metafora za nevažne ljude i događaje. Također, senzacionalističko izvještavanje američkih medija o napadima morskih pasa na kupače i surfere u ljeto 2001. godine, koje je stvorilo paniku u javnosti, dovodi se u svezu s izrazom *Summer of the Shark*. Izraz je postao sinonim za napuhanu priču koja nema stvarnu podlogu, nego je poslužila tabloidnim televizijskim kućama da povećaju svoju gledanost. U španjolskome jeziku izraz *serpiente de verano* (doslovno *ljetna zmija*) obično se upotrebljava upravo za takvo neozbiljno izvještavanje, ali ne označuje dio ljetnoga razdoblja, te se dovodi u svezu s čudovištem iz Loch Nessa i sličnim stvorenjima koja ljeti zablistaju u vijestima. U francuskome se jeziku osim izraza *la morte-saison* pronalazi i naziv *la saison des marronniers*, u kojemu se kestena smatraju članci koji izvještavaju o rasprodajama, promjeni ljetnoga ili zimskoga računanja vremena, tržištu nekretnina, odlascima na godišnji odmor, početku školske godine, proslavama kraja godine, prometnim gužvama i sl. Podrijetlo naziva dovodi se u svezu s jednim od takvih tipičnih članaka koji izvještavaju o tome da se svake godine na prvi dan proljeća drvo kestena rascvjeta crvenim cvjetovima na grobu švicarskih gardista koji su ubijeni 10. kolovoza 1792. kod pariške palače Tuileries.

Nakon što smo izlistali sve frazeme povezane s neozbiljnim vijestima i senzacionalističkim izvještavanjem, možemo zaključiti da u hrvatskoj frazeologiji taj koncept nije osobito plodan, ali to ne znači da je trava kod susjeda uvijek zelenija sve dok imamo svoje Zagorje zelene.